

פרופ' יונתן גרוסמן

25 בין החטאת הפנימית לחיצונית

ויקרא פרק ד' מחולק לארבעה חלקים, אך למי שעוקב אחר אופן הצגת הקורבנות עד כאן נכונה הפתעה. עד כאן הדיון בקורבנות השונים נחלק לפי סוג הקורבן המוקרב: בקר, צאן (או עוף); מנחת סולת, מנחות מעובדות או מנחת ביכורים. בשונה ממודל זה, הדיון בקורבן החטאת נחלק לפי זהות המקריבים: כוהן משיח (ג-יב); כל עדת ישראל (יג-כא); נשיא (כב-כו); יחיד (כז-לה). רק בתוך האופציה של היחיד חוזר הכתוב לחלוקה הרגילה ומגיש בפני הקורא שתי אפשרויות הקרבה שונות: שעירה או כשבה.

נתון זה כבר מלמד הרבה על אופי החטאת. זהות החוטא (שהוא מביא הקורבן) משפיעה על גודל הקורבן הנדרש ועל תהליך ההקרבה. מסתבר ש'לא כולם שווים בפני החוק': יש הבדל ברמת הפגיעה במשכן או באופי הפגיעה בו, אם החוטא הוא אדם יחיד או שמדובר בכוהן הגדול. יש להבין כמובן מה המשמעות של הבדל זה ובמה הוא מתבטא, אך עצם החלוקה שעוקבת אחר החוטאים כבר מלמדת הרבה על תפיסת החטא האחוז בזהות החוטא, ועל רמות פגיעה שונות במשכן.

כפי שכבר הזכרתי, גם אם אפשר לחלק את ארבעת החוטאים לקבוצות באופנים מגוונים, ברור שהחלוקה הבולטת ביותר היא החלוקה בין השניים הנזכרים בתחילה לשניים הנזכרים בסוף: כוהן משיח וכל עדת ישראל שמביאים חטאת פנימית, ולעומתם הנשיא והיחיד שנדרשים להביא חטאת חיצונית בלבד. הסימן הספרותי לחלוקה זו הוא בשינוי הפתיחה בחטאת הנשיא:

"אִם הִלָּחֵן הַמְּשִׁיחַ יִחְטָא" (ד', ג).

"וְאִם כָּל עֵדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ" (ד', יג).

"אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטָא" (ד', כב).

"וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא" (ד', כז).

הפסקאות כולן פותחות ב"אם" ואילו חטאת הנשיא פותחת ב"אשר". אין הבדל של ממש מצד תוכן הפסוק, שהרי – כפי שכותב רבנו בחיי במקום – "לשון 'אשר'

כלשון 'אם', ושיעורו: אם נשיא יחטא". אולם, גם אם המשמעות זהה ייתכן שיש משמעות לעצם שינוי המילה. בעקבות חז"ל, ראה זאת גם רש"י כשינוי שנדרש לשבחו של הנשיא החוטא ומודה בכך: "אשר נשיא יחטא" – לשון 'אשר': אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו; קל וחומר שמתחרט על זדונותיו". ייתכן שהקריאה הפשוטה יותר היא שבעצם פתיחת חטאת הנשיא במילה אחרת נרמז הקורא שיש לחלק את הרשימה לשני חלקים, והחלק השני פותח בחטאת הנשיא. כאמור, אכן מדובר בשני חטאות שונות לגמרי.

מלבד מקום עבודת הדם המשתנה בין שני הסוגים של החטאות יש עוד שני הבדלים בולטים לעין:

א. סוג הקורבן: גם חטאת הכוהן המשיח וגם חטאת כל העדה הן פר, בעוד החטאות החיצוניות באות מן הצאן (שעיר לנשיא ושעירה או כבשה ליחיד). תיאורטית ניתן היה להציע שבחטאות פנימיות יש להביא פר – שהוא הקורבן הגדול ביותר – כדי להורות על החומרה שיש בחטאים אלו. אולם, כפי שראינו גם בעולה וגם בזבח שלמים, הפער בין הפר לצאן אינו מסתכם בגודלם או במחירם אלא מבטא ייצוג של שני תחומים אחרים במשכן. הפר קשור לתוך המשכן בעוד הצאן קשור למזבח החיצון. כאן הבדלי תפיסה אלו באים לידי ביטוי בולט: החטאות הפנימיות הן פר ואילו החטאות החיצוניות – שדמן ניתן על מזבח העולה – באות מצאן¹.

ב. החטאת הפנימית איננה נאכלת כלל, והבשר שלא מוקרב על גבי המזבח נשרף מחוץ למחנה: "וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפֶּר אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר אֶל שַׁפַּף הַדָּשָׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בְּאֵשׁ עַל שַׁפַּף הַדָּשָׁן יִשְׂרָף" (ד', יב). לעומת זאת, בחטאת החיצונית הכוהנים משתתפים באכילה. החלבים עולים על גבי המזבח (כמו בחטאת הפנימית) והבשר הנותר נאכל על ידי הכוהנים. נתון זה אמנם לא נאמר בפרשת ויקרא אך הוא נזכר ברשימה השנייה המשלימה את דיני אכילת הקורבנות: "הַפֶּהֶן הַמִּחְטָא אֹתָהּ יֵאָכְלָנָה בְּמָקוֹם קָדֵשׁ תֹּאכַל בְּחֹצֵר אֹהֶל מוֹעֵד... כָּל זָכָר בְּפִהֶנִּים יֵאָכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא" (וי', יט-כב). שם, מיד לאחר דיני אכילת החטאת החיצונית מדגיש הכתוב שיש להיזהר מלבבל בין קורבנות החטאת, ואף שאת החטאת החיצונית אוכלים, אין לאכול את החטאת הפנימית: "וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹבֵא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ לֹא תֹאכַל בְּאֵשׁ

זיקה בין כל חטא של כל כוהן לחטא אהרן הכוהן בעגל, כמו גם שקשה להניח שכל חטא שהעדה כולה חטאה בשגגה מזכיר את החטא החמור שחטאו ישראל בעגל.

1 אברבנאל הציע לקשור חטאות אלו עם חטא העגל: הכוהן המשיח מזכיר את חלקו של אהרן בחטא העגל וחטא העדה כולה מזכיר את חטא העם. לפי דבריו אפשר להבין כי דווקא פר, יש בכוחו להזכיר את העגל יותר מאשר צאן. אולם קשה להשתכנע שהתורה יוצרת

"אך לפי הפשט משמע לפי שבכהנים נאמר "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים ל"ג) – וכל שכן כהן גדול שהוא מומחה לרבים – אם הכהן המשיח יחטא בהוראתו גם להחטיא את העם עמו, והקריב על חטאתו וגו'".

(רשב"ם ויקרא ד', ג).

לפי קריאה זו, הביטוי 'לאשמת העם' מורה על חשש הכשלת הרבים שנלווה לחטאו של הכהן הגדול. מאחר שהכהנים מופקדים על הוראת התורה לישראל, וישראל כולם מקשיבים להוראת הכהן הגדול, הרי שחטאו הפרטי איננו נשאר בגבולותיו האישיים, וטעותו עלולה להחטיא את הרבים. לפיכך החמירה התורה עם הכהן המשיח. אברבנאל אחז גם הוא בשיטה זו והלך צעד נוסף: אין מדובר רק בחשש אלא בחטא הכהן הגדול שגם הורה לאחרים לעשות כמותו:

"שחטא כהן גדול היה כחטא הקהל, כי כמו שהיה חטאת הכהן משוח מפני שבשוגג התיר את האסור מכל מצות ה' אשר לא תעשנה – והם הכריתות הנזכרים בתורה – והתיר את העם שיעשו דבר שזדונו כרת בהיותו שוגג, בחשבו שהיה מותר" (אברבנאל ויקרא ד', ע"א לב).

למעשה, רשב"ם ואברבנאל הפכו את חטאת הכהן המשיח לחטאת של כל עדת ישראל. לא רק בהקשר הלכתי כדרשת חז"ל, אלא במובן ריאלי: חטא הכהן הגדול יביא למציאות שרבים מן העם חוטאים אף הם. לפי דברים אלו יוצא, שלו היה הכהן המשיח חוטא לבדו, לא היו מחמירים כל כך בדינו, אלא שחטאו הוא 'לאשמת העם', ולכן יש חומרות מיוחדות בדינו.

ג. כיוון קריאה פשוט יותר הציעו רש"י ור' עובדיה ספורנו. כך כתב כאן רש"י:

"ופשוטו לפי אגדה: כשכהן גדול חוטא, אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם, ונעשה מקולקל"

(רש"י ויקרא ד', ג).

לפי עמדה זו, מחמירים עם הכהן הגדול לא משום שברמה המעשית עלול העם כולו לחטוא בעקבותיו, אלא שקלקולו של הכהן הגדול הוא עצמו פוגע בעם כולו, שהרי הכהן הוא נציגם מול ה' – הוא המתפלל בעדם וכפרתם תלויה במעשיו. חטאו הוא 'לאשמת העם' גם בלי שהעם עצמו יחטא. בניסוח שונה, אמיץ יותר, הציע זאת גם ספורנו:

תשרף" (ו', כג).² בפשר אכילת החטאת החיצונית ושריפת הפנימית נדון בהמשך. לעת עתה די להזכיר שגם את בשר האשם הכוהנים אוכלים (כמו גם את המנחה) ועל כן ברור שהחריגה היא החטאת הפנימית שבמקום שהכוהנים יאכלו את בשרה הוא נשרף מחוץ למחנה.

די בנתונים אלו כדי לתת את התחושה ששני טיפוסים החטאת הם כמעט קורבנות שונים. הפרוצדורה שלהם שונה לגמרי, אך בסופו של דבר שניהם 'חטאת', כלומר, לשניהם תפקיד זהה – לחטא את המשכן מפני הטומאה שדבקה בו עקב עשיית חטא בשגגה. האם אפשר לחשוף את השורש שניצב בבסיס החלוקה בין מביאי החטאות פנימיות למביאי החיצוניות? מדוע הכהן המשיח ניצב לצד העדה כולה ושני אלו ניצבים במקום אחר מחטא הנשיא והיחיד? תיאורטית אפשר היה להצביע על הבדל בהיררכיה החברתית או הדתית, מעין מה שכתב חזקוני: "כהן משיח וצבור דמקריב וחיבי קמי קודשא בריך הוא דם כפרתו קרב לפניו על הפרכת ועל מזבח הזהב. וסרחונו דחק לשרוף חטאתו חוץ לשלש מחנות לפי גדלן ענשן. נשיא ויחיד דלא מקריב ולא חשיבי כל כך דם כפרתם ואימורי חטאתם על מזבח החיצון והבשר נאכל" (ויקרא ד', כה). אולם דומני שניתן להצביע על הגדרה ספציפית יותר להבדל ביניהם. לשם דיון בשני המודלים הללו נבחן את חטאת הכהן המשיח ומתוך כך נוכל להצביע על המשותף לו עם החטאת השנייה שבפרק, חטאת כל העדה.

הלשון שמייחדת את חטאת הכהן המשיח פורצת כבר בפתיחת הפרשייה: "אם הפהן המשיח יחטא לאשמת העם" (ד', ג). הצירוף הייחודי 'לאשמת העם' נזכר רק אצל חטאת הכהן המשיח, ויש להבין את משמעותו. בקרב הראשונים יש שלוש עמדות עקרוניות בהבנת הביטוי.

א. יש שהבינו זאת – בעקבות חז"ל – כהיגד שמשמעותו הלכתית. התורה מבקשת ליצור זיקה בין חטאת הכהן המשיח לחטאת כל העדה לעניינים שונים. למשל: כשם שהעדה כולה מתחייבת רק אם הייתה שגגה בהוראת הטעות ושגגה במעשה, כך גם ביחס לכהן המשיח – שהורה לעצמו הוראת טעות ופעל לאור הוראה זו. אם רק אלמנט אחד נעשה בשגגה והשני בזדון – הוא פטור מקורבן חטאת זו (כך למשל פותח רש"י את פירושו).

ב. לאחר שרשב"ם מביא את הפירוש שנזכר לעיל, הוא מוסיף:

2 זו הקריאה הפשוטה שם. רש"י במקום הבין את הסייג כמוסב על חטאת חיצונית שדמה נכנס פנימה בטעות.

הִפְהֵן עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ" (לה). משום מה ביטויי כפרה אלו חסרים בתיאור חטאת הכוהן הגדול. חסרון זה הטריד את רמב"ן והוא הציג את הביאור הבא:

"ולא הזכיר בחטאת כהן המשיח 'וכפר עליו ונסלח לו' כאשר הזכיר בשאר החוטאים בקהל ובנשיא ובהדיוט. אולי לרוב מעלתו לא יתכפר ונסלח לו לגמרי עד שיתפלל ויתחנן לא-להיו כי מלאך ה' צבאות הוא, וצריך להיותו נקי וטהר ידים" (רמב"ן ויקרא ד', ב).

מדברי רמב"ן עולה שהכוהן אינו יכול להסתפק בהקרבת הקורבן, וכדי שהוא יזכה לסליחה ולכפרה עליו גם להתפלל. הצעה זו קשה: וכי אדם מישראל שמביא קורבן חטאת אינו צריך גם להתוודות ולהתפלל לה' שישלח לו? ועוד: מדוע תפילה אינה נזכרת כלל ביחס לכוהן?

הצעה אחרת הציג אברבנאל. בהתאמה לשיטתו, שגם הכוהן המשיח – כמו במקרה של חטאת העדה – צריך להביא חטאת משום שהוא הורה בטעות לרבים, הוא טוען שיש להבין את ביטויי הסליחה שכתובים בסוף החלק שמתאר את חטאת כל העדה כחותמים גם את פרשיית הכוהן המשיח:

"מפני ששני הפרים האלה – מהכהן הגדול והסנהדרין – באים בכוונה אחת, ולכן רצה השם לערב את שניהם ולהזכיר סליחה אחת בשניהם יחד, ולזה אמר בפר העלם הציבור "וְעִשָּׂה לְפָר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֲטָאתָ כִּן וְעִשָּׂה לוֹ וְכִפֹּר עֲלֵהֶם הִפְהֵן וְנִסְלַח לָהֶם" (כ). ואין פירוש מלת "להם" לכל הנכללים בקהל, אלא לכהן גדול ולקהל אשר בשתי הפרשיות שיכפר ויסלח לכל אחד בקרבנו".³

זו הצעה מחודשת למדי ומרתקת, אך היא גם קשה. מאחר שכל דיני הכוהן המשיח כתובים בנפרד מאשר חטאת העדה כולה, קשה להניח שדווקא ביטויי הכפרה והסליחה מוסבים לפתע על שתי הפסקאות הנפרדות האלו גם יחד.

דומה בעיני שאברבנאל צודק שחיסרון הכפרה והסליחה אצל הכוהן אינו מלמד שלא מתכפר לכוהן בקורבן (כעמדת רמב"ן), אך אין להשלים את החיסרון במקום טקסטואלי אחר, כהצעתו, אלא לראות בחיסרון זה אמצעי ספרותי מכוון. סביר שהיעדרות הכפרה והסליחה מחתימת חטאת הכוהן הגדול קשורה בחיסרון 'ואשם' ובחיסרון הידיעה. כל אלו מובילים לאותה המסקנה, שמשום מה התורה לא רואה בכוהן עצמו את

"לאשמת העם" – כלומר שלא תקרה לו שגגת חטאת זולתי ממוקשי עם, כאמרם 'המתפלל וטעה סימן רע לו; ואם שליח ציבור הוא – סימן רע לשולחיו' (ברכות ל"ד ע"ב)

(ספורנו ויקרא ד', ג).

ניסוחו של ספורנו נשמע בתחילה כדרשה חסידית על מקומו של הצדיק, אך דומני שהיא הביאור הפשוט ביותר לצירוף "לאשמת העם". לפי דבריו, חטאו של הכוהן משקף קלקול של העם כולו. יש לזכור שהכוהן הגדול הוא נציגם של ישראל מול ה', ובהחלט ייתכן שבשעה שהוא חוטא משתקף בחטאו קלקול של העם שאותו הוא מייצג. גם אם הדבר נשמע בתחילה כדרשה רחוקה מהמקראות, יש למעשה סימוכין לקריאה זו בכתוב עצמו. מסתבר שהצירוף "לאשמת העם" מחליף ביטוי אחר שנזכר אצל כל החוטאים בפרק. בחטאת העדה כולה נאמר: "וְאִם כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלָם דְבַר מַעֲיַנֵי הַקֹּהֵל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׁמוּ" (יג); בתיאור חטאו של הנשיא נאמר: "אֲשֶׁר נָשִׂיא יַחְטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲלֵהֶיוּ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאָשְׁם" (כב); ובתיאור חטאו של היחיד נאמר: "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תַּחְטָא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאָשְׁם" (כז). הטלת 'אשמה' שנזכרת אצל כל החוטאים נעדרת מתיאור חטאו של הכוהן הגדול, ובמקום להטיל על הכוהן אשמה, אומרת התורה שהחטא נעשה "לאשמת העם", כלומר העם נחשב אשם בחטא זה ולא הכוהן עצמו.

הסרת 'האשמה' מהכוהן והמרתה ב'אשמת העם' ניכרת בעוד שני אלמנטים שמצויים בתיאור החוטאים כולם ואשר חסרים בתיאור חטאת הכוהן הגדול. ראשית – ידיעת החטא. מאחר שמדובר בחטא שנעשה בשגגה, הכתובים מתארים גם את השלב שבו נודע לחוטא שהוא חטא. כך נאמר במקרה של חטא כל העדה: "וְנִוְדָעָה הַחֲטָאתָ אֲשֶׁר חָטָאוּ עֲלֵיךָ" (יד); כך במקרה של הנשיא: "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה" (כג); וכך גם אצל היחיד: "או הודע אליו חטאתו אשר חטא" (כח). חשיפת החטא שנעשה בשגגה חסרה בתיאור חטאת הכוהן המשיח וקשה להניח שדבר זה מקרי.

האלמנט השני החסר אצל הכוהן מפתיע עוד יותר. בחתימת כל תיאורי החטאות אומרת התורה שהקורבן מכפר על החוטא וכך יסלח לו. כך נאמר בחטאת כל העדה: "וְכִפֹּר עֲלֵהֶם הִפְהֵן וְנִסְלַח לָהֶם" (כ). ביטויים דומים נאמרים גם על הנשיא שהביא את חטאתו: "וְכִפֹּר עֲלֵיו הִפְהֵן מִחֲטָאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ" (כו), וגם בחתימת חטאת היחיד: "וְכִפֹּר עֲלֵיו הִפְהֵן וְנִסְלַח לוֹ" (לא) / "וְכִפֹּר עֲלֵיו

ה'. הוא בעל תפקיד פוליטי-מדיני ולא תפקיד דתי ולכן בהקשר המשכן פגיתו קטנה מזו של הכוהן הגדול.

לאור דברים אלו אפשר לסכם את מעגלי החיטוי השונים שנעשים דרך קורבנות החטאת השונים. אם יחיד חוטא הוא אמנם פוגע במשכן אך פגיעתו 'קלה' ודי לחטא את המזבח החיצון ובכך יתכפר לו. דבר זה נכון הן בנשיא והן באזרח מן השורה. אמנם יש הבדל בסוג קורבנם – הנשיא מביא זכר ואילו היחיד מביא נקבה, אך פעולת החיטוי נעשית באותו המקום ובאותו האופן. לעומת זאת, אם הציבור כולו חטא יש לחטא את המשכן מבפנים. לא די בחיטוי המזבח שבחוץ כי כנראה הפגימה חמורה יותר. דבר זה נכון בין אם הציבור עצמו חטא ובין אם נציגו הדתי חטא.

פעם אחת בשנה נכנס הכוהן הגדול עם דם חטאת לקודש הקודשים ומחטא את הבית כולו, החל מהמקום המקודש ביותר. למקום זה גם החטאות הפנימיות לא מגיעות וזהו דבר ייחודי ליום הכיפורים.

האחראי לחטאו. ואכן, הספורנו שהלך כאמור בדרך זו מסב את תשומת הלב לחיסרון 'האשמה' בתיאור חטאת הכוהן:

"ולכן לא כתב בו 'ואשם' כמו שכתב בכל שאר החוטאים. כי אמנם באמרו 'ואשם' יורה אזהרה על התשובה, וזה לא יפול על הכהן המשיח כי לא מלבו היה החטא כלל, אבל קרה לו לאשמת העם" (ספורנו על אתר).

דומה בעיני שזו הקריאה המתבקשת: התורה רואה בנציג הדתי של האומה מעין נייר לקמוס של העדה כולה. מעין 'תמונתו של דוריאן גריי' המקראי: מצב העם משתקף בחטא הפרטי של הכוהן.⁴ לפיכך אין אצלו ביטויי אשמה, ואין אצלו תיאור של ידיעת החטא או של הסליחה שבאה לחוטא בעקבות הקרבת החטאת. לא משום שאין במקרה זה ידיעת חטא או כפרה, אלא משום שהתורה מבקשת לרמוז שבמקרה זה לא מביא הקורבן הוא המחכה לסליחה ולכפרה, אלא האומה כולה שהרי חטאו היה "לאשמת העם".

לאור כך אפשר לחזור להצעת אברבנאל ולהפיח בה רוח מחודשת: אכן, ביטויי הסליחה שנאמרים בסוף חטאת כל העדה יכולים להוות גם חתימה לחטאת הכוהן המשיח. במובן מהותי, העם כולו קלקל בשתי פרשיות אלו, גם אם החטא הספציפי נעשה על ידי נציגו, הכוהן הגדול. כדברי ספורנו: "אם שליח ציבור הוא (הטועה בתפילה) – סימן רע לשולחיו".

יוצא אם כן, שגם חטאו של הכוהן הגדול הוא למעשה חטא ציבורי, אלא שלא הציבור הוא זה שחטא בפועל, אלא נציגו מול ה'. גם אם ניסוח כזה נשמע מוגזם, די לאמץ את הניסוח של ספורנו בכדי להבין את האופי הציבורי של חטאת הכוהן המשיח: חטאו של הכוהן הוא סימן רע לשולחיו. אין לראות בפרשנות זו בכדי הסרת האחריות מהכוהן הגדול. אדרבה: עליו להישמר ככל כפליים, שהרי אם הוא ייפול הוא מפיל אתו את הדור כולו. ההשלכות של מעשי הכוהן שניצב מול ה' כנציג ציבור הן רבות ורחבות.

על פי דברים אלו מובנת החלוקה שיש בפרק לשני צמדי חוטאים; החלוקה בין החטאות הפנימיות והחטאות החיצוניות. מסתבר שהחלוקה היא בין 'חטאות ציבור' שהן חטאות פנימיות לבין 'חטאות יחיד' שהן חטאות חיצוניות. אמנם גם בתוך חטאות היחיד יש הבדל בין נשיא ויחיד, אבל הנשיא לא נתפס כנציג הציבור מול

* ..... *
 * כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולפרופ' יונתן גרוסמן *
 * עורך: בנימין פרנקל, תשע"ח *
 * ..... *
 * בית המדרש הוירטואלי *
 * מיסודו של *
 * The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
 * האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il> *
 * האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
 * משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
 * דוא"ל: office@etzion.org.il *

sanctuary : the priestly "Picture of Dorian Gray", In: *Revue Biblique*, 83 (1976), pp. 390-399. אולם בחטאת הכוהן המשיח הדבר בולט עוד יותר. לא מול המשכן אלא בהשתקפות של העם כולו מבעד לכוהן הגדול.

4 מילגרום ראה את התפיסה התיאולוגית הכללית שמשקפת בעולם הקורבנות – במיוחד בקורבן חטאת – כתפיסה שהוא כינה 'תמונתו של דוריאן גריי' באשר החטא הפרטי שעושה האדם לא ניכר על פניו שלו אלא פוגע במשכן או במזבח, ועל כן עליו להביא חטאת (מילגרום, ויקרא, כ"ד א, עמ' 49; מילגרום, דוריאן גריי [Israel's] Milgrom,